

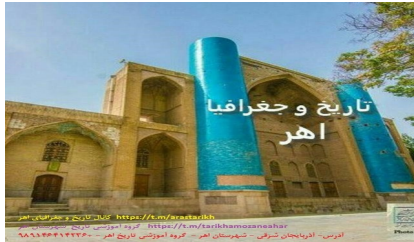
درس ۱۰ نام طراح: احمد حسنی آذر استان آذربایجان شرقی شهرستان اهر	بسمه تعالی معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری درس تاریخ	محتوای نوشتاری کتاب تاریخ پایه دهم رشته علوم انسانی
--	--	---

عنوان / موضوع: اشکانیان و ساسانیان

اهداف یادگیری:

آشنایی دانش آموزان با این موضوعات :

- ۱- علل انقراض هخامنشیان و حملات اسکندر مقدونی
- ۲- چگونگی به قدرت رسیدن اشکانیان و نوع حکومت آنها
- ۳- چگونگی انقراض اشکانیان و طلوع ساسانیان

چکیده نکات مهم درس:

اوضاع ایران پس از سقوط هخامنشیان: تسلط اسکندر ، بر ایران همراه با خشونت بود که نگاه مردم ایران نسبت به این کشورگشای بی رحم ناخرسندی از سلطه بیگانگان بر سرزمینشان بود که این امر منجر به شکل گیری مقاومت‌هایی به شکل نافرمانی و شورش در مناطق مختلف کشور گردید. علت عدم موفقیت مقاومت‌های مردم در برابر اسکندر و لشکریان وی: ۱. پراکندگی نافرمانی ها و شور شه‌ها ۲. نبود ارتباط و هماهنگی میان آنها .

مرگ اسکندر مقدونی در ۳۲۳ ق . م . منجر به تجزیه قلمرو پهناور او بین جانشینانش شد

سلوکیان

پس از مرگ اسکندر یکی از سرداران او به نام **سلوکوس** بر بین النهرین، بخش هایی از آسیای صغیر، سوریه و فلات ایران تسلط یافت سلوکوس پس از تأسیس سلسله در ایران: و معرفی خود به نام نیکاتور، (یعنی فاتح). ابتدا شهری در ساحل غربی رود دجله به عنوان پایتخت انتخاب کرد اما چندسال بعد، اقدام به انتقال پایتخت خود به شهر انطاکیه در شمال سوریه کرد .

علت ایجاد شهرها توسط سلوکیان: ایجاد شهرهای زیادی توسط سلوکوس و جانشینان وی در قلمرو خود. کوچاندن یونانیان به این شهرها، با هدف گسترش فرهنگ یونانی در ایران و دیگر متصرفات اسکندر بود

نقش شهرهای ساخته شده توسط سلوک یان در ایران: ۱. ساخت این شهرها براساس معماری یونانی و وظیفه ساکنان آنها در جلوگیری از وقوع شور شهای احتمالی و هجوم طوایف کوچ رو . واز سوی دیگر، فراهم نمودن زمینه گسترش فعالیت‌های تجاری با سرزمینهای دور و نزدیک توسط این شهرها بود.

علت توجه بیشتر سلوکیان به مناطق غربی رقابت و درگیری سلوکیان از اوایل تشکیل حکومت خود، با جانشینان اسکندر در مصر . از این رو، عمده توجه شاهان سلوکی به مناطق غربی قلمرو خودشان وعدم نظارت بر متصرفات شرقی خویش . زمینه ساز قدرتیابی اشکانیان در شرق فلات ایران شد

اشکانیان

تأسیس سلسله اشکانیان : بنیان گذار این سلسله: ارشک، از قبیله پرنی یا آپرنی در شرق ایران چگونگی تسلط ارشک بر فرمانروای سلوکی در ناحیه ای در حوالی قوچان امروزی و خارج نمودن پارت و گرگان از دست سلوکیان؛ سپس پیشروی تدریجی آنان به سمت غرب و پس از قریب صد سال جنگ و گریز شکست و اخراج کامل سلوکیان از ایران.

علت نامگذاری حکومت اشکانیان: به احترام اَرَشک؛ این عنوان توسط جانشینان وی، به نام خود و بدین ترتیب نامیدن این سلسله به نام اَرَشکانیان و بعداً اشکانیان

علت اصلی موفقیت اشکانیان در تشکیل حکومت: استفاده اشکانیان از جنگاوران قبایل شرق ایران که دارای مهارت در سوارکاری و تیراندازی با کمان، و تشکیل سپاه ورزیده ای از آنها .

پایتخت اشکانیان در طول حدود ۴۷۰ سال حکومت: پایتخت های این سلسله به ترتیب : شهر نسا در ترکمنستان امروزی، شهر صدروازه معروف به هکاتم پوئس نزد یونانیان در حوالیدامغان کنونی و شهر تیسفون در نزدیکی بغداد امروزی .
گسترش و تثبیت قدرت :

چگونگی تثبیت قدرت اشکانی: حکومت نخستین فرمانروایان اشکانی اظهار اطاعت از سلوکیان توسط اولین حکام اشکانی با هدف حفظ قلمرو خود، اما افزایش قدرت و قلمرواشکانی توسط مهرداد یکم با تسلط بر مناطق وسیعی در سرتاسر ایران در دوران فرمانروایی اش، در نتیجه تبدیل اشکانیان از یک حکومت محلی در شرق فلات ایران به یک پادشاهی قدرتمند . حکومت اشکانی در دوره مهرداد دوم که از جمله پادشاهان لایق و باتدبیر اشکانی بود به نهایت وسعت قلمرو اشکانیان منجر شد حتی پیش روی اشکانیان تا رود فرات در دوران همین پادشاه در نتیجه همسایگی اشکانیان با امپراتوری روم گردید
اشکانیان و روم :

یکی از مسائل مهم در سیاست خارجی حکومت اشکانی: اختلافات و جنگهای مکرر با امپراتوری روم بودعلل شروع درگیری ایران و روم در زمان اشکانیان: در آن زمان، گسترش قلمروامپراتوری روم شرقی به سمت شرق امپراتوری خود؛ و گاه به گاه فرستادن سپاه بزرگی به سوی واکنش اشکانیان در مقابل حملات امپراتوری روم:مصمم بودن اشکانیان در ایستادگی و دفاع با تمام قوا از مرزهای غربی ایران
نبرد حران: یکی از مهمترین جنگهای اشکانیان و روم در زمان پادشاهی اَرُد دوم . هجوم کراسوس، سردارمشهور روم با سپاهی بزرگ و مجهز به منطقه بین النهرین ، اماشکست سخت آنان از سپاه ایران درجایی به نام **حران**، وکشته شدن سردار مغرور روم . فرمانده سپاه ایران در جنگ حران، سردار بی باک و شجاع ایرانی، **سورنا** بود
سقوط اشکانیان :

نوع حکومت اشکانیان: حکومت ملوک طوایفی بود که مجموعه ای از حکومتهای نیمه مستقل و دادن مالیات و نیروی نظامی توسط حکام محلی به حکومت مرکزی اشکانی،

علل ضعف اشکانیان جنگ های پیاپی با امپراتوری روم در مرزهای غربی و نیز درگیری های نظامی در مرزهای شرقی، شورش خاندان ساسانی در فارس علیه اشکانیان . سرانجام، شکست مرگ **اَرَدوان** در جنگ با اردشیر بابکان ساسانی واز هم پاشیدگی سلسله اشکانیان .
میراث اشکانیان :

۱=نجات ایران از چنگال بیگانگان با رشادت و روحیه جنگاوری ۲= استقلال بخشی به ایران پس از اسکندر ت ۳-حفظ اقوام و فرقه های دینی گوناگون و حتی یونانی تباران پراکنده در سراسر کشور ۴- آسا نگیری و مداراجویی فرهنگی و دینی

ساسانیان

شکل گیری حکومت: بنام ساسانیان، از ساسان، نیای اردشیر بابکان، سر دودمان آن سلسله می باشد. ساسان: موبد نیایشگاه زرتشتی آناهیتا در شهر استخر، واقع در منطقه پارس بود

چگونگی قدرت یابی ساسانیان: اعلام استقلال توسط بابک، پدر اردشیر، در پارس . نگرانی اَرَدوان چهارم، آخرین شهريار اشکانی از استقلال طلبی ساسانیان در نتیجه مقابله با او، اما در نهایت شکست از اردشیر بابکان و قدرتیابی سلسله ساسانیان به جای اشکانیان . تاجگذاری اردشیر در تیسفون
تثبیت قدرت :

مهمترین مشکلات اردشیر در ابتدای حکومت: ۱. **مشکلات داخلی** و عدم اطاعت برخی حکام محلی از دولت مرکزی ۲. **مشکلات خارجی** مواجه شدن اردشیر بابکان در آغاز کار با مشکلات متعدد داخلی. مخالفت باحکومت جدید توسط بسیاری از حاکمان محلی بعلت عدم تمایل آنها به از دست دادن استقلال خود . **مشکلات خارجی اردشیر:** مواجه بودن حکومت ساسانی با مسائل و مشکلات مختلف در خارج از مرزهایش . یکی از این مشکلات، امپراتوری روم شرقی و حملات پی در پی آنها به سرزمینهای ایرانی، ۲ . از سوی دیگر، یورشهای مکرر قبایل بیابان گرد به مرزهای ایران، در شرق و جنوب

چگونگی تثبیت قدرت ساسانیان: دستیابی حکومت ساسانیان به موفقیت‌های سیاسی و نظامی بزرگی در داخل و خارج کشور با اقدامات مهم پادشاهانی مانند **شاپور یکم و شاپور دوم** و در نتیجه گسترش و تثبیت آن. مهمترین جنبش اجتماعی و اقتصادی ساسانی: در زمان پادشاهی **قباد یکم** به رهبری مزدک

جانشین قباد: خسرو انوشیروان یکی از پادشاهان مشهور ساسانی مهمترین اقدامات انوشیروان: اجرای اصلاحات در زمینه اداری، نظامی و اقتصادی توسط این پادشاه با هدف سامان بخشیدن به اوضاع کشور. اوضاع ساسانیان در زمان هرمز چهارم: بالاگرفتن اختلاف و نزاع سیاسی در دربار ساسانیان و شورش یکی از سرداران مشهور به نام بهرام چوبین، با پشتیبانی بزرگان علیه پادشاه **ساسانیان و روم:**

ادامه رقابت، اختلاف و دشمنی میان دو قدرت بزرگ جهان آن روزگار، یعنی روم و ایران در دوران ساسانیان در ظاهر بر سر تسلط بر سرزمینهای سرحدی به ویژه منطقه ارمنستان، اما هدف اصلی رومیان در لشکرکشی پی در پی به ایران: تسلط بر مسیرهای تجاری هند و چین.

هجوم مکرر اقوام بیابان گرد به شهرها و آبادیهای ایران در مناطق سرحدی. واکنش شاهان ساسانی در مقابله با تهاجم ویرانگر قبایل شمالشرق ایران: اقدام به لشکرکشی در مقابل آنان **انحطاط و فروپاشی ساسانیان:**

یکی از مسائل و مشکلات اساسی حکومت ساسانی: بروز اختلاف و دشمنی میان پادشاه و بزرگان کشور. حتی قتل پادشاه در مواقع شدت یافتن این اختلافات. پس از قتل خسرو پرویز: افزایش شدید رقابت و کشمکش در درون دربار ساسانی. کشتن بیشتر افراد خاندان ساسانی توسط شیرویه جانشین خسرو، آن زمان چنانکه بر تخت نشستند ده تن بر تخت شاهی در فاصله چهار سال؛ و دو تن آنان، از دختران خسرو پرویز.

چگونگی سقوط ساسانیان: بی ثباتی سیاسی حکومت ساسانی پس از خسرو پرویز و روی کار آمدن ۱۰ نفر در ۴ سال. انتخاب یزدگرد سوم به پادشاهی توسط بزرگان کشور حمله اعراب مسلمان به ایران و شکست سپاه ساسانی در چند جنگ بزرگ مانند **قادسیه، جلولاء، نهاوند، عوامل مؤثر در سقوط ساسانیان: الف: عوامل داخلی:**

۱. ضعف قدرت سیاسی پادشاهان ساسانی به دلیل اختلاف و درگیری پیاپی با اشراف و بزرگان؛

۲. شورش مکرر فرماندهان نظامی و دخالت آنان در کشمکش های سیاسی

۳. نارضایتی توده مردم از حکومت ساسانی به سبب وجود تبعیض ها و نابرابری های اجتماعی و اقتصادی و عدم مقاومت جدی آنان در برابر اعراب؛

۴. کاهش توان اقتصادی حکومت ساسانی به سبب طغیان رودخانه های دجله و فرات، شکسته شدن سدها و به زیر آب رفتن زمین های حاصلخیز آسورستان (بین النهرین) ؛

ب: عوامل خارجی

۵. پیام جذاب دین اسلام در دعوت جهانیان به پرستش خدای یگانه و برابری و برادری.

۶. انگیزه و روحیه قوی اعراب مسلمان

پرسش های نمونه درس دهم:

(۱) - **چه عواملی به بروز حرکت های استقلال طلبی در مناطق شرقی قلمرو سلوکیان کمک کرد؟** آنها از اوایل تشکیل حکومت خود، با

جانشینان اسکندر در مصر وارد رقابت و درگیری شدند. از این رو عمده توجه شاهان سلوکی به مناطق غربی قلمرو خودشان بود و بر متصرفات شرقی خویش نظارت و سلطه کامل نداشتند. این مسئله سبب شد که به تدریج افراد یا خاندانهایی در نواحی شمال شرقی فلات ایران قدرت را بدست گیرند و به فکر استقلال از حکومت سلوکیان بیفتند.

(۲) - **دلایل بروز جنگ های پی در پی میان امپراتوری روم و ایران را در دوران اشکانی و ساسانی بررسی نمایید؟** دو کشور بر سر تسلط بر

برخی سرزمین های مرزی (بویژه منطقه ارمنستان با یکدیگر اختلاف و درگیری داشتند. یکی از اهداف رومیان از لشکرکشی پی در پی به ایران، تسلط بر مسیرهای تجاری بود که به هند و چین می رسید. آنها می خواستند به طور مستقیم با این کشورها رابطه تجاری داشته باشند اما شاهان اشکانی و ساسانی با آگاهی از اهمیت و منافی که این سیرهای تجاری برای ایران داشت می کوشیدند تا مانع موفقیت رومیان شوند.

۳- حکومت ساسانی در اواخر دوران خود با چه مسائل و مشکلات داخلی مواجه بود؟ با مشکلاتی شامل اختلاف شدید میان بزرگان و پادشاه مواجه شد. این اختلافات گاه چنان شدت یافت که به برکناری و حتی قتل پادشاه می انجامید. برکناری قباد، کشتن هرمز چهارم، کشتن خسرو پرویز، آشفته‌گی سیاسی در درون دربار و سرانجام تضعیف حکومت و کشور از نتایج این اختلافات بود.

